

7 Samenvatting en eindbeschouwing

Dit rapport is geschreven in opdracht van de Raad voor het Landelijk Gebied en geeft de State of the art rond megabedrijven voor varkens en pluimvee weer.

Er is nog weinig onderzoek uitgevoerd dat zich specifiek richt op megabedrijven. Om toch een uitspraak over de betekenis van megabedrijven voor verschillende thema's te kunnen doen zijn gegevens over de thema's vaak gebaseerd zijn op onderzoek bij reguliere bedrijven die vervolgens zijn geëxtrapoleerd.

Het aantal megabedrijven en – stallen met varkens en pluimvee is de afgelopen jaren geleidelijk toegenomen. Het is lastig om het aantal megabedrijven en – stallen over jaren heen goed met elkaar te vergelijken. De reden hiervan is dat de definitie van megabedrijven en -stallen gebaseerd is op Nederlandse grootte eenheid (nge). Een nge hangt af van de economische omvang van bepaalde activiteiten en wordt berekend via het saldo tussen opbrengsten en bepaalde kosten. Consequentie hiervan is dat in jaren waarbij de prijzen in de sector dalen, een dergelijke activiteit daalt in economische waarde (als prijzen dalen komen er per nge meer dierplaatsen).

Ten aanzien van effecten op de fysieke omgeving moet onderscheid gemaakt worden naar de aard van de emitterende stof. Zonder technologische toepassing zou clustering van bedrijven met meer dieren op een bepaalde locatie leiden tot meer puntbelasting. Door nieuwe technologische ontwikkelingen hebben echter juist megabedrijven de mogelijkheid om veel van de emissies van geur, ammoniak en fijn stof te reduceren. Een kanttekening bij luchtwassers is het hoge energieverbruik. Voor fijn stof is met name in de pluimveehouderij nog wel nader onderzoek nodig. Bij mest en mineralen vinden ontwikkelingen plaats naar mestverwerking (varkens) en in sterkere mate mestverbranding (pluimvee). Voor de varkens kunnen technologische ontwikkelingen nog verder perspectief bieden, met name gericht op afzet van mestproducten. Een aandachtspunt is nog of de productie van biogas opweegt tegen de fossiele energie die nodig is om de biogasinstallatie draaiende te houden.

Ten aanzien van vestigingslocatie, logistiek en transport hoeven megabedrijven geen problemen op te leveren mits nieuwe bedrijven zorgvuldig op nieuwe locaties worden ingepast. De ontwikkeling van megastallen heeft verschillende effecten op regionaal en lokaal niveau. Op regionaal niveau kunnen megastallen voordelen bieden voor landschap en milieu. Door een sterkere concentratie van de veehouderij met meer dieren per locatie kan de omvang elders verminderen waardoor deze gebieden worden ontlast. Op lokaal niveau neemt de belasting van de leefomgeving mogelijk wel toe als gevolg van megastallen. Dit is echter nog niet onderzocht. Met name de impact van toepassing van technologie, slimme infrastructuur met optimalisatie van transport van voer en dieren is hierbij relevant. Bij de aanwijzing van LOG's is hier in het algemeen nog geen rekening mee gehouden.

Ten aanzien van de landschapskwaliteit is een aandachtspunt het sluipend proces van verstening: nieuwe megastallen of- bedrijven worden gebouwd zonder dat oude leegstaande stallen worden afgebroken. Voor de landschappelijke inpassing geven diverse onderzoekers aan dat dit geen probleem hoeft te zijn mits men aandacht besteedt aan een zorgvuldige inpassing in het bestaande landschap. De omvang van de bouwkael kan wel van invloed zijn op de mogelijkheid van het goed landschappelijk kunnen inpassen van bedrijven (waarbij geadviseerd wordt te beschikken over voldoende ruimte om open elementen/doorblik te kunnen creëren zodat de massaliteit afneemt).

Ten aanzien van effecten op mens, dier en volksgezondheid worden geen wezenlijke verschillen aangegeven tussen mega bedrijven/-stallen en reguliere bedrijven. Verschillen die optreden hangen veel meer af van de ondernemer (kan hij al dan niet vakbekwaam personeel vinden en houden) en de locatie waar hij nieuw bouwt (welke wettelijke eisen en in welke mate worden maatschappelijk eisen door de ondernemer meegenomen). Ten aanzien van diergezondheid is de kans op een uitbraak van een besmettelijke dierziekte op megabedrijven waarschijnlijk kleiner dan op reguliere bedrijven omdat megabedrijven minder contact hebben met andere bedrijven. Als er echter een uitbraak plaatsvindt is de schade groter.

Voor de genoemde vragen in de inleiding waarop de RLG een antwoord wil geven kan op basis van de uitgevoerde *quick scan* samenvattend het volgende gezegd worden:

1. Ten aanzien van de vraag in hoeverre sprake is van een specifieke situatie bij megabedrijven geldt dat megabedrijven zich op het gebied van milieu, diergezondheid, dierenwelzijn, volksgezondheid en arbeidsomstandigheden nauwelijks onderscheiden van reguliere bedrijven. Zowel megabedrijven als reguliere bedrijven moeten aan dezelfde wettelijke eisen voldoen waarbij naarmate de omvang van een bedrijf toeneemt de eisen die aan ammoniak gesteld worden toenemen. Er worden geen specifieke eisen gesteld aan infrastructuur of

landschappelijke inpassing. Hier liggen echter wel de aandachtspunten waardoor megabedrijven juist wel of geen problemen veroorzaken.

2. De vraag of schaalvergroting het daadwerkelijk beter mogelijk maakt om te innoveren en investeren in extra maatregelen voor milieu, diergezondheid en dierenwelzijn en fysieke inpassing van bedrijfsgebouwen kan met ja beantwoord worden. De *quick scan* laat zien dat megabedrijven over meer economische ruimte lijken te beschikken om extra te innoveren en te investeren. Economen geven echter aan dat nog onduidelijk is waar het omslagpunt ligt waarboven verdere schaalvergroting geen verder economisch voordeel oplevert. Megabedrijven investeren met name in extra maatregelen voor milieu (inclusief geur en stof). Voor diergezondheid, dierenwelzijn en landschappelijke inpassing hangt de mate van investering in extra maatregelen veel meer af van aspecten zoals type ondernemer, omgeving en vergunningverlener. Geconstateerd wordt dat ondernemers vanwege de impact van risico's veelal wel extra maatregelen nemen ten aanzien van diergezondheid en volksgezondheid. Incentives om ook voor welzijn verder te gaan dan de wettelijke eisen of om te zorgen voor een goede landschappelijke inpassing van het bedrijf ontbreken veelal.

3. Weegt de mogelijkheid om extra te investeren op tegen de beeldvorming in de samenleving ten aanzien van de verschillende aspecten rond megabedrijven zoals beeld over landschap, bedrijf, ondernemer en dier. Wezenlijk voor de burger is het beeld over het landschap. Het landschap heeft voor de burger een grote cultuurhistorische waarde waarmee hij zich identificeert. Dat betekent dat een megabedrijf geen negatieve effecten mag hebben voor het landschap. Alle genoemde beelden raken de burger echter in meer of mindere mate en daarom leiden megabedrijven tot maatschappelijke discussie. Ondanks dat de wetenschap eerder positieve dan negatieve effecten van megabedrijven laat zien leidt de maatschappelijke discussie vooralsnog tot een negatief beeld.

4. De vraag of de schaalvoordelen opwegen tegen maatschappelijke aanvaardbaarheid is niet zonder meer te beantwoorden. Schaalvoordelen zijn er voor milieu en diergezondheid, maar economisch bestaan er nog de nodige vragen. Voorts zijn dierenwelzijn in en landschappelijke inpassing van megastallen niet automatisch maatschappelijk aanvaard. Onzekerheden over de consequenties van schaalvergroting voeden de discussie over de maatschappelijke aanvaardbaarheid van megabedrijven.